

This project is funded by

European Union

Norwegian Ministry
of Foreign Affairs

Ministry of Foreign Affairs of the
Netherlands

Irish Aid

An Roinn Gnóthaí Eachtracha agus Trádála
Department of Foreign Affairs and Trade

Supporting Inclusive Dialogue at a Challenging Time in Turkey

THE BEGINNING OF THE PRESIDENTIAL ERA AND TURKEY'S FUTURE

Ali Bayramoğlu

August 2018

FOREWORD

This report is the latest to be prepared for DPI by prominent writer, columnist and former Wise Persons' Committee Member, Ali Bayramoğlu. In which the author provides an assessment of Turkey's political landscape following elections in June 2018. The assessment reflects on the implications of these post-election balances for Turkey's politics, its potential trajectory, and critical challenges such as the Kurdish issue. Following an analysis of the sociological and political implications of the elections, including a detailed analysis of voter patterns and profiles, the report goes on to discuss the political meaning of the election results and the first presidential acts following the shift from a parliamentary to presidential system. The author considers the challenges that Turkey currently faces, the Kurdish issue chief among them, and concludes that it is imperative to look for potential ways of resolving them through political means.

This assessment is one in a series prepared for DPI by the author and other diverse voices in Turkey which contribute to DPI's ongoing appraisal of the situation on the ground in Turkey, particularly with regard to democratisation and resolution processes at a time of significant political change. The views and opinions expressed in this assessment are those of the author and do not necessarily reflect the official position of DPI. Further assessments of this kind representing a broad range of regional and international viewpoints will continue to be provided by the Institute.

Kerim Yildiz

Chief Executive Officer

Democratic Progress Institute

Introduction

Turkey took its first step toward its political future with the Constitutional Reforms of 2017 which ushered in the presidential system, and radically transformed both the checks and balances mechanism and state institutionalisation. The changes that would come into effect following the first elections were approved with a 'yes' vote of 51.5% at the referendum.

The second important step was taken 14 months later, on 24 June 2018 when the presidential and general elections were held. These elections were particularly significant in that they would ultimately legitimise the new era that was going to begin. This would be determined by the voters' choice to continue on their path with the People's Alliance (AKP-MHP)¹ and Erdoğan, or not. The elections of 24 June were also crucial for political balances, considering that most of the opposition parties (CHP, HDP, İYİ Party, SP)² were against the presidential regime; and that they reacted to the security policies of the People's Alliance, to the concentration of political power in Erdoğan's person, to the state of emergency regime, and to the politicisation of the judiciary.

After the referendum of 16 April, 24 June 2018 became the next day of political approval for the supporters of Erdoğan and the presidential system. Erdoğan won the presidential election in the first round with 52.5% of the vote; he was ahead of his closest rival, Muharrem İnce of the CHP by 22 percentage points. The People's Alliance also won a majority in the parliamentary elections with 53.7% of the vote (AKP: 42.6%, MHP: 11.1%). However, despite coming ahead of its closest rival the CHP by almost 20 percentage points in the parliamentary vote, the AKP performed relatively poorly in the elections of 24 June compared to past elections, receiving only 42.5% of the vote. In spite of this, Erdoğan's success and rise provided a counterbalance to the AKP's relative decline.

In addition to these counterbalancing elements, it is important to note that the People's Alliance is something more than a situational association between the AKP and MHP, and that it represents the period's ruling bloc and its ideology.

What do post-election balances mean for Turkey's politics, its potential trajectory, and critical challenges such as the Kurdish issue? In order to be able to answer this question, we need to start with the sociological and political implications of the elections.

---

¹ AKP: Justice and Development Party. MHP: Nationalist Movement Party.

² CHP: Republican People's Party. HDP: Peoples' Democratic Party. İYİ Party: Good Party. SP: Felicity Party.

I. WHAT IS THE SOCIOLOGICAL IMPORT OF THE ELECTION RESULTS?

Most noticeable in the current landscape is the sharpening and consolidation of a polarisation that has deep sociocultural roots. The same Turkish electoral landscape that has prevailed since the 1990s, with three geographically concentrated electoral tendencies, has shown itself once again: a secular-modern tendency on the Western coast and the European part of the country (except for Istanbul), political behaviour representative of the Kurdish issue and Kurdish representation in the Southeast, and the conservative-religious-nationalist tendency dominant in the central parts of Anatolia. There are structural-historical as well as situational commonalities between these groups; however, each one has a distinct mode of existence and distinct expectations.

In periods when democracy is on the rise and when there is an increase in policies of building bridges between different segments of society, these commonalities and points of intersection also increase. Transitions between groups and identities then become more common, and new spaces and identities even open up between the interstices of already existing identities and groups. As a result, such periods tend to loosen the connection between socio-cultural identity and the individual. Turkey went through such a period between 2003 and 2013. Conversely, in periods of hardening and conflict, identity politics replace such syntheses; when they do, contact and transition decrease to a minimum, and there is a general sense of isolation caused by waves of insecurity. Based on the results of the 24 June election; that is, the percentages, the regional divisions and the electoral landscape; and disregarding for the time being the significant deviations in the Southeast determined by other factors, it can be said that Turkey is going through just such a period.

The results of all the general elections held since 2007 confirm this assertion in another way. Working back from the total vote of the People's Alliance, the percentage of the AKP and MHP's combined vote in the elections of 2007, 2011 and November 2015 were 61%, 63% and 61% respectively; however, they only got 54% of the vote in the parliamentary elections of 2018. The 7 to 9 percentage point decrease is caused by the support of different cultural groups, to the AKP especially, having been withdrawn, and the decrease in individualistic electoral behaviour that is able to go beyond identity politics.

Another determining factor is that despite its social and economic structures becoming more heterogeneous and differentiated due to economic and political input, the conservative electoral bloc is still exhibiting homogeneity in their political behaviour.

How?

First, let us make the following observation: Exhibited by the geographical divisions of the last election results, among the constitutive elements of Turkish socio-political life are a separation of communities,

intracommunal tensions and hierarchy. Within this framework, we encounter politics on three separate areas or levels, fragmented but complementary.

First is politics on a national level, built and practised on the public and social areas in which the intersections, encounters, rivalries, competitions and interactions between the communities described above come about. The field of national politics is relatively fragile, periodically influential and dependent on democratic developments.

Second is the politics, or the political arena, dependent on tensions between groups and communities. Dominant divisions and tensions between pairs of groups such as Turkish-Kurdish, Alevi-Sunni, secular-religious intersect with class divisions and thus form the main axes of conflict within the country. The country's fundamental political differentiation is also explained by the fact that these main axes of conflict are between different cultural groups and value systems, between competing political imaginations based on ethnic motives and lifestyles.

The third political arena comprises class-based layers, divisions and the hierarchies within communities and groups. This is an important and determining element of politics, in the collectivist-social vein and focusing on differentiation and change. Compared to the culture-based structure of intracommunal politics, this style of politics is significantly class-based; in-group divisions manifest themselves through shares and balances of interests. Identity groups evolve and progress under the influence of periodical developments, as well as internal and external factors of change.

In a way, Turkish politics is comprised of these three parts. The tendency to conflict among different groups is a historical determinative undergoing periods of change and reaction. However, these intra-group dynamics and separation lie even below that level and are stronger. Typical examples of these dynamics in Turkish political history are the births of the Democratic Party (DP) from the CHP; Virtue Party (FP) and AKP from the Welfare Party (RP); as well as the sociological, class-based and economic elements of these births.

Relations between identity groups as well as those within them become visible in national politics, zones of interaction and shared spaces. Especially where the conservative and Kurdish constituencies are concerned, the 24 June 2018 election can also be interpreted in this manner.

The Conservatives

For some time now, and especially since the June 2015 election, research on the AKP base has indicated a division within the group. The 15-year AKP period worked as a religious injection on Turkey's traditional centre-right and caused a significant transformation. Parallel to that

transformation, however, and also due to the expansive effect of economic and social policies, this group naturally became more heterogeneous. This situation gave birth to results both political and value-based, and also class-based. One of these results is that for a while now, the more educated groups within this Islamic bloc, its rich and bourgeois, its upper-middle classes, have been demanding an economic integration with the Western world, as well as an interaction between local and universal values for a religious existence. These demands, in turn, produced a new kind of political sensibility. This group began to feel uncomfortable with the isolationist and authoritarian political trajectory preferred by the AKP administration, indeed by Erdoğan. Founding members who left the party, or were eliminated, such as Abdullah Gül, Ali Babacan, Ahmet Davutoğlu, Bülent Arınç and Ömer Dinçer are the silent political symbols of this discomfort.

It would be inaccurate to compare this situation to the emergence of the FP and AKP from the RP in the late 1990s, with the dominant class-based fluctuations, claims and actors of that period. However, there is some similarity in the general direction of events.

The first mass representation of the conservative dissatisfaction was the June 2015 election. The AKP lost 9 percentage points, falling to 40%, and for the first time could not form a majority in the parliament. A government could not be formed, and when the re-election of November 2015 took place, the votes lost by the AKP to the MHP came back. Among the causes of this return were a fear of instability, the material-legal gains of the conservatives under Erdoğan's rule, and a fear of losing their channels of opportunity.

Prior to the 2018 election, most observers and researchers saw this mobility as the factor which would decide the outcome. It was expected that the arbitrary administration and authoritarianism following the coup attempt of 2016, as well as the conflict between the economic administration and the rules of the market economy, would cause a drop in the AKP's vote to a percentage similar to the June 2015 election. Abdullah Gül and Ali Babacan were preparing to run as candidates for the opposition bloc, there were further similar efforts, and the general aim was to bring together opposition and the dissatisfied conservatives, thus politicising them.

This open politicisation did not happen, but the AKP did suffer a loss of 7 percentage points from the November 2015 election. The AKP's 42.6% percent vote of the last election is its worst performance after the June 2015 election (40.9%). This represents a division within the conservative bloc. At the same time, this division is in line with the traditions and boundaries of the fragmented/multipartite political structure. Indeed, it appears that conservative voters who abandoned the AKP acted on identity-based intentions rather than on individual behaviours and choices. These voters did not choose political parties opposing the AKP; instead, they went for the MHP, which lost a good number

of its traditional base to the IYI Party, and thus they remained within the People's Alliance. In the presidential election, they voted for Erdoğan despite everything. According to a significant and detailed report published on a trustworthy research website, "Only one third of the people who voted for the MHP in the November 2015 election voted for the MHP again. More than half of them supported the IYI Party in the 2018 election. However, there was no decrease in the MHP's vote percentage compared to November 2015. This is because almost 15% of the people who voted for the AK Party in 2015 voted for the MHP in 2018."³

In conclusion, the division within the religious bloc did not become politicised; the identity-based attitude worked on a principle similar to what caused the conservative voters to return to the AKP in the November 2015 election. In the final analysis, electoral behaviour in the 2018 election has been relatively independent of in-group tensions and economic troubles. For conservatives, preservation of their status, stability and the attractions of the idea of a new, conservative republic weighed heavy. At the same time, the AKP lost the majority of its non-conservative vote. This is one of the reasons why the polarisation has become more intense, and the percentages of the two blocs have become so close.

The determining factor in this polarisation is not just the form of government, but also the confrontation between the clientelist and partisan channels opened by the two projects of modern and conservative republic.

Within this framework, the second result of the election in sociological terms is an entrenchment of the identity-based tendency as much as politicisation. The table below is important in understanding this identity-based grouping.

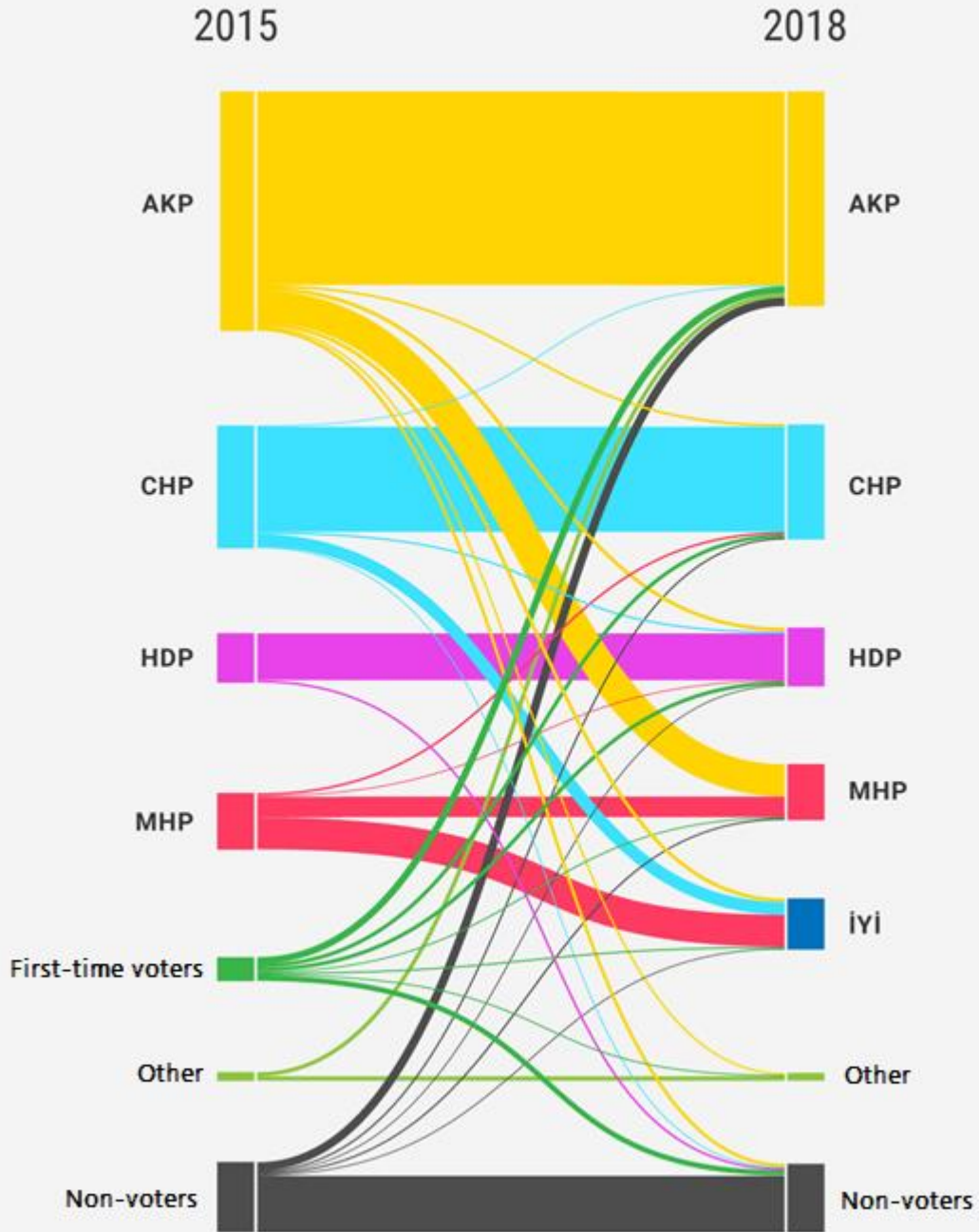
---

³ <https://www.gazeteduvar.com.tr/gundem/2018/07/02/haziran-2018-secim-analizi-ve-oy-gecisleri/>

Migrating Votes

1 November 2015 - 24 June 2018

Transitions below 100,000 are not shown.

HDP voters

One of the most interesting things about the elections concerns the HDP vote in the Southeast. First, a few reminders:

- In the predominantly Kurdish regions of Eastern and South-eastern Turkey, two major traditions of electoral behaviour prevail. The conservative-religious tradition has been voting for the AKP since 2003. The nationalist-secular tradition votes for the parties of the Kurdish movement.

- Between these two traditions, the Kurdish movement is one step ahead. In provinces like Van, Tunceli, Şırnak, Siirt, Muş, Mardin, Hakkari, Diyarbakır, Batman and Ağrı, the HDP's vote fluctuates between 60% and 80% from election to election.

- Mobility between these two blocs has always been limited but possible. Mobility usually manifests itself as a reaction to the state's Kurdish policy and the PKK's strategies. For instance, the urban uprisings, or the trench policy, started by the PKK in June 2015 meant a 5% decrease in the HDP's votes from June to November 2015.

- Following the general elections of 2015, and especially after the announcement of the state of emergency regime in 2016, the Kurdish political movement has paid the price the most. All municipalities governed by the Kurds have had their mayors suspended and replaced by appointed trustees, 20% of HDP MPs have been arrested, NGOs have been shut down, and political and intellectual efforts in touch with the Kurdish issue have been significantly criminalised. At the same time, during the Iraqi Kurdistan independence referendum and the Afrin Operation the government made offensive remarks about the Kurds when he accused the Kurdish movement, and this governmental attitude was met with resentment in the region.

Within this context, and considering the circumstances indicated by the last point, experts and observers expected a reaction against the government and increased support for HDP in the general election of 2018.

However, the opposite happened. The HDP vote in the Kurdish provinces dramatically decreased compared to earlier elections. The decrease was 13% in Şırnak, 11% in Hakkari, 6% in Diyarbakır. The main reason for this decrease is thought to be the HDP base's tendency to not participate in the election. 5% of the people who voted for HDP in the Southeast in 2015 did not cast a vote.

These data indicate that the HDP was able to cross the countrywide 10% threshold with the help of strategic votes from the big cities in the West, from secular voters who did not want the HDP to remain below the national threshold and thus benefit the AKP, and voters who normally wouldn't vote for the

HDP. Indeed, the HDP increased its vote by 2% in Istanbul, where it has a large electoral base, and by 3% in Ankara.

PROVINCES	24 th JUNE 2018: VOTES	24 th JUNE 2018: MPs	1 st NOV. 2015: VOTES	1 st NOV. 2015: MPs	7 th JUNE 2015: VOTES	7 th JUNE 2015: MPs
Adana	13,50	2	11,92	1	14,56	2
Adiyaman	15,40	0	14,31	1	22,63	1
Ağrı	62,20	3	66,80	3	76,91	4
Ankara	06,40	1	04,43	1	05,57	1
Antalya	10,01	1	05,89	0	07,24	1
Batman	62,10	4	66,81	3	71,40	3
Bingöl	26,80	1	29,15	1	40,52	1
Bitlis	42,50	1	48,60	2	59,46	2
Bursa	05,70	0	04,13	0	05,51	1
Diyarbakır	65,50	9	71,32	9	77,73	10
Erzurum	12,00	0	12,32	0	17,84	1
Gaziantep	11,90	1	10,66	1	15,32	2
Hakkari	70,00	2	81,96	3	84,91	3
Hatay	11,00	1	07,06	0	06,89	0
İğdır	44,20	1	51,72	1	55,92	2
İstanbul	12,70	12	10,27	7	12,60	11
İzmir	11,50	2	08,89	2	10,54	2
Kars	31,90	1	34,20	1	43,46	2
Kocaeli	11,40	1	05,52	0	07,37	1
Mardin	59,30	4	67,02	4	72,06	5
Mersin	16,90	2	15,04	1	17,90	2
Muş	54,50	3	60,63	2	70,18	2
Siirt	39,00	2	57,20	2	64,79	2
Şanlıurfa	28,90	4	28,18	3	38,03	5
Şırnak	70,20	3	83,73	4	83,89	4
Tunceli	51,00	1	54,85	1	60,00	2
Van	59,30	5	64,26	6	73,59	7
Ardahan	23,40	0	22,18	0	30,37	1
TOTAL	33,57	67	35,68	59	40,97	80
If there had been 600 MPs	33,57	67	35,68	64	40,97	87

This table may look like a paradox at first sight. Explaining this paradox is possible through the tradition of intracommunal politics and divisions outlined above. From this perspective, the main factor is the increasing incompatibility between the current structure and strategy of the Kurdish movement, and the changing socio-economic composition of the region. The problems of migration and its results caused by years of conflict on the one hand, and AKP's regional and growth policies on the other, have contributed to the affirmation of middle and upper-middle classes. Between these categories and the Kurdish movement, which relies rather on the urban and rural lower classes and uses violence as a

favoured tool, there is a partial but deep tension; this also shows that there is a tendency in Kurdish politics to pluralism that is yet to develop.

This is only one part of the story, however. In addition to this, the Kurdish public is influenced by a variety of factors ranging from their relationship with their Kurdish identity to developments within the region.

To offer a summary of the election results in terms of political sociology:

1. Voters on the right support the “conservative republic” formed by the AKP with the MHP’s support, and its attempts to build a sense of history and a system based on its own identity, either consciously or otherwise.
2. Some Kurds appear to support this sensibility. Other Kurds are divided among themselves, but their politics are fed by nationalist sentiments, and move on an identity-based line.
3. The pro-Western values, secular, modern opposition has a demographical importance close to that of the nationalist Kurds and the conservatives, dissatisfied ones included. Compared to them, however, it is much more scattered, reactionary and passive in terms of its politics. This situation is exacerbated by a lack of vision, policies or projects.

II. WHAT IS THE POLITICAL MEANING OF THE ELECTION RESULTS AND THE FIRST PRESIDENTIAL ACTS?

The most important political results of the double elections on 24 June 2018 have been the validation of the policies of “becoming more right-wing, authoritarianism, anti-politicism, nationalism” and further legitimising these policies in the eye of the public.

In my report for DPI, “A Survey of Turkish Politics”⁴, dated May 2018, I looked at the ideological underpinnings of the ruling bloc and the fundamental components of the political trajectory within the context of a return to the grand narratives of the right. The themes represented within this grand narrative were outlined as follows in that report:

“First and foremost is the presence of a nationalism absolute in its concerns about survival, one based on a continuous mobilisation against both domestic and foreign enemies, legitimising isolation and security policies while employing military values. The first attribute of this nationalism is that it feeds an “anti-politics” stance which obstructs the interaction between social demands and political decisions, and criminalises difference and debate, as well as opposition. (...) Secondly, there exists a

---

⁴ <http://www.democraticprogress.org/news/assessment-report-by-ali-bayramoglu-a-survey-of-turkish-politics-spring-2018/>

“personalised centralisation” based on the dominance established by ‘political supply’ over ‘social demand’ through plebiscitary means as well as the discourse of a strong state. Often accompanying it is a majoritarianism and a mentality of national will as it is represented in the person of the leader. Thirdly, the idea of “uniqueness”, a central concept in the mentality of the Turkish right, is reactivated in both discourse and practice. In today’s Turkey, this idea of uniqueness is formulated as being “national and native” and compared to the past, more emphasis is placed on culturally Islamic values and belonging. Fourthly, there is the “discourse of danger and threat”, which has been an essential part of Turkey’s political and legal life from the days of Cold War to times of military tutelage. This discourse makes the trio “distrust-doubt-precaution” the determining factor in political outlook as well as the climate and decisions. Descriptions of imagined enemies both domestic and foreign serve to restrict freedoms, politicise the judiciary and emphasise the idea that there can be only one right way, as well as cementing the securitarian mentality.”

Today, looking at this political trajectory alongside the election results, one thing is clear: through the ruling party’s discourse and the People’s Alliance, a monolithic approach, which limits the possibilities of debate, interaction and expression on issues ranging from the Kurdish issue to the economy, has gained power, time and legitimacy.

The internal structure and discourse of the political parties within this alliance are compatible with such a political atmosphere. Looking at the in-party balances of the AK Party, we see the institutionalisation of one-man rule. On the one hand, this indicates that this political party is no longer liberal or supportive of freedoms; on the other hand, it shows that the AK Party, which emerged as a collective movement, has lost that quality to a great extent. The new constitutional structure and model of institutionalisation ushered in by Erdoğan further entangle the relations between state and party.

The MHP is a movement representative of Turkey’s extreme right which bases itself on state-centred policies of national power and an uncompromising monocultural structure. The traditional political strategy of the MHP is built on three elements: 1) Activity within the state and in the ruling bloc. 2) To react as a state party when it feels the state to be under threat. 3) To defend and keep alive a monolithic truth and an anti-political stance against debate, multiculturalism, and pluralism on a societal and political level. Indeed, the MHP supported the AK Party after November 2015 because of the government’s harsh Kurdish policies as much as its internal problems and loss of votes, and there emerged the beginnings of an anti-Kurdish rapprochement between the two parties. The coup attempt of 2016, the purge, and precautionary policies (which started with the Gülenists and soon targeted all opposition) all deepened the relationship. The electoral campaign and the post-election speeches followed this trajectory.

The first cabinet

The first cabinet of ministers announced on 9 July 2018 seems to confirm this trajectory as well. The Minister of the Interior, Süleyman Soylu, and the Minister of Justice, Abdülhamit Gül, two important figures behind the previous term's securitarian and authoritarian policies, who have been highly loyal and obedient to Erdoğan, have preserved their positions. The Chief of General Staff Akar was appointed the Minister of Defense. Also including Foreign Minister Mevlut Çavuşoğlu in this list, the political composition of the new government was defined in terms of a politically significant continuity through principal constitutive functions such as defense, justice, interior and foreign affairs. Another important development regarding the cabinet was the unification of the Ministries of Treasury and Economy, and Erdoğan's son-in-law Albayrak being appointed to this post. This appointment was perceived as Erdoğan establishing a strict supervision through his family, and directly interfering in the market. At the same time, it silenced one of the two voices within the AKP regarding the economic policies. Figures like Mehmet Şimşek and Naci Ağbal, who had been in the last cabinet of the parliamentary system and who represented the rules of the market economy, were excluded from the party and the rules of the market economy were thrown out of the window. The first presidential decree abolished the rule which dictated the appointment of a Governor of the Central Bank from within the institution and shortened his period of office. Erdoğan was immovable in his opinion that inflation was caused by high interest rates and he was insistent in forced growth policies, both of which resulted in an economic policy that flew in the face of market rules and international institutions. The entire situation was proof that institutional functions were replaced by a personal procedure.

Parliamentary balance

Even though Turkey adopted the presidential system and the powers of the legislative organ have been severely limited as a result, the parliament still has important powers in subjects such as budget control, and the new balance within the parliament is both symbolically and practically significant for the legislative function, which influences basic rights and freedoms.

After 4 out of 600 members of the parliament were appointed as ministers and lost their MP status, the distribution of seats is as follows: AKP: 290 MPs, MHP: 50 MPs, BBP⁵: 1 MP, all of which comprises the People's Alliance, 341 members and a majority of 57%. The opposition controls 43% of the seats, with 144 CHP MPs, 67 HDP MPs, 41 İYİ Party MPs, 1 SP MP and 1 DP MP. The People's Alliance has a political monopoly over the executive and legislative functions, and this monopoly is a strong rightist

---

⁵ BBP: Great Unity Party.

political weight. The relationship between this weight and the IYI Party, part of the opposition bloc with a claim to fill the centre, should also be considered. The IYI Party, a mixture of National Idealist (*Ülkücü*) and centre-right politics, has not been able to produce a synthesis between these two groups that articulates a new identity, and it appears that the National Idealists dominate the party in terms of both numbers and discourse. The IYI Party has just as harsh and anti-politics a stance as the AKP and MHP regarding the Kurdish issue, and on this and other similar matters, it occupies a position between the ruling alliance and the opposition. Its attitude about the Kurdish issue and the HDP seems to promise that the rightist outlook of the parliament will become only more prominent.

An important post-election development that needs to be considered alongside the political results of the election as a sort of complementary element is that the new constitutional order approved in 2017, based on a de facto unity of powers, party-state unification and leader rule, has taken effect with the 2018 election. This meant that on the first day after the official announcement of the election results, an attempt to institutionalise the Turkish state structure, as well as the state-society and politics-state relationships, was made. The new organisational law of the state was shaped by presidential decrees. The operation mechanisms of a number of institutions have been changed (new ministerial structures, relations of authority-responsibility, military-civilian administrations, the status of the governor of the Central Bank, rules and regulations regarding appointments and assignments), the numbers of bureaucrats to be appointed without parliamentary supervision and who will come and go with the president have been raised, and institutional continuity has been replaced by short-term absolute political will. The state is now organised around the president. Some constitutive elements of the new structure are, at first sight, as follows:

- The system of institutional checks and balances has lost ground to political will, and political will is concentrated in one single person.
- The political will and politics are dominant above all other areas and structures, and to this end, all institutional or sectoral autonomy is decimated.
- The traditional separation between the state and politics is completely abolished.
- As evinced by the examples of the Ministry of Foreign Affairs, the Armed Forces and the Central Bank, all established traditions and institutional customs are abolished, from the definition of the staff configuration to the criteria for acceptance and promotions.
- All decision processes in all of their aspects are directly controlled by the presidential organisation and the president himself, without parliamentary supervision or filtering institutions.

It is important to consider these changes in the context of the new constitutional structure. Respectively, I wrote the following in my report dated September 2017, titled “Politics and the Kurdish Problem in Turkey After the Constitutional Reform”⁶:

“The political system is designed around a president (political leader-chief) who will be elected by the people, command the executive, interfere with the legislature and shape the judiciary. In other words, all constitutional structures have lost their power against the president as well as being subsumed by him. The legislature’s opportunities for checking the executive have been limited; mechanisms pertaining to the president’s responsibility have been relaxed. The president is no longer impartial; he now has the power to be the active leader of the organised majority party. Thus, the distance between the state and the political power has been diminished. The judicial power is now controlled by the political power for the large part. As a result, the new institutional structure anticipates a unity of power in action, as opposed to the strict principles of the separation of powers (checks and balances) predicated by the presidential systems in democratic orders. This is the order of a leader who will establish a hegemony over the system, a leader with extremely wide elbow room in terms of rules and regulations.”

This outcome and developments, or rather, this political path makes it inevitable that Turkey will encounter problems. Two of these became apparent immediately after the election. Problems about the principles of a constitutional state and judicial independence paved the way for a crisis concerning the imprisoned pastor Andrew Brunson, who was imprisoned, and then was released on condition of house arrest. This, in turn, strained the relations between Turkey and the US to a hitherto unseen degree. A similar situation is the case for the economy. The Turkish government had been challenging some rules of the market economy for quite some time, and its confrontation with the reality of the market has been cataclysmic. Turkey has a debt of 400 billion USD, with 200 of which to be paid in the next year. When Turkey’s economic policies and its general politics created a trust problem for the markets, the US’s sanctions regarding the release of Brunson lit the fuse and a great exchange crisis caused people to flee from the lira. The dollar rose by 50% against the Turkish lira in just 6 months, which multiplied Turkey’s and its private sector’s debt and created a serious risk of cost inflation. It is doubtful whether Turkey’s ruling power is able to understand the problems it is currently facing within a rational framework. The Presidential Palace at Beştepe sees the US and dollar crises as connected to one another, thinks there is no reason to abandon the lira, and sees the whole thing as an international plot against Turkey, or to be more accurate, against Erdoğan. To this end, there are attempts to find an alternative to the West, implicit mentions of an idiosyncratic economic model for Turkey are made,

---

⁶ http://www.democraticprogress.org/wp-content/uploads/2017/09/Politics-and-the-Kurdish-Problem-in-Turkey-after-the-Constitutional-Reform_English.pdf

and a “national and domestic” economy is stressed. Public opinion surveys show that Erdoğan’s supporters are persuaded by his arguments.

Within this framework, Turkey is once more at the crossroads between changing policies, or deepening the crisis and further consolidating its authoritarianism. Consolidation is the more likely outcome. At the same time, there is the question of the economic crisis: how much worse will it get and where will it take Turkey? Today, these questions are more pressing than ever before.

Turkey faces a lot of challenges, the Kurdish issue chief among them. We need to look at these problems, and potential ways of resolving them through political means, on a “dual ground”, within boundaries delineated by the problems themselves. One of these grounds is the increasingly institutionalised authoritarian politics, which narrows the political field. The second is formed by the crises faced by this politics, and the fragility thereby engendered.

Time will answer this question: “With its new constitution and attendant political trajectory, can Turkey be likened to a pendulum swinging between authoritarianism and democratisation, currently closer to the former? Or is it trying to build a historical philosophy that wants to reference its own roots, and is it on a path of no return?”

This project is funded by

European Union

Norwegian Ministry
of Foreign Affairs

Ministry of Foreign Affairs of the
Netherlands

Irish Aid

An Roinn Gnóthaí Eachtracha agus Trádála
Department of Foreign Affairs and Trade

Supporting Inclusive Dialogue at a Challenging Time in Turkey

BAŞKANLIK STARTI VE TÜRKİYE’NİN GELECEĞİ

Ali Bayramoğlu

Ağustos 2018

ÖNSÖZ

Bu rapor önde gelen yazar, köşeyazarı ve Akil Adamlar Komitesi Eski Üyesi Ali Bayramoğlu tarafından DPI için hazırlanan son rapordur. Yazar bu raporda, Haziran 2018 seçimlerinden bu yana Türkiye'nin politik görünümüne dair bir değerlendirmede bulunmaktadır. Rapor aynı zamanda Kürt sorunu gibi kritik başlıkların analizini yaparken, seçim sonrası değişen dengelerin ve bunun yol açabileceği potansiyel sonuçların ülke siyaseti üzerindeki etkilerini değerlendirmektedir. Seçmen model ve profilinin de detaylı olarak analizini de içeren rapor, seçimlerin yol açtığı sosyolojik ve siyasi etkilerin detaylı değerlendirmesini yaparken, parlamenter sistemden yeni sisteme geçiş döneminde başkanlık sisteminin ilk adımlarının ve seçim sonuçlarının siyasi manasını ele almaktadır. Yazar başta Kürt sorunu olmak üzere Türkiye'nin karşı karşıya kaldığı zorlu konuları göz önünde bulundurarak, sorunların siyasi yöntemlerle çözülmesinin bir zorunluluk olduğu sonucuna varmıştır.

Bu değerlendirme DPI için yazar tarafından siyasi anlamda son derece hassas bir dönemden geçen Türkiye'de demokratikleşme ve çözüm süreci gibi başlıkların incelenmesinde DPI tarafından halihazırda yürütülen çalışmasına katkıda bulunması amacıyla hazırlanmıştır. Raporda dile getirilen görüş ve düşünceler bütünüyle yazara ait olmakta ve DPI resmi görüşünü yansıtmamaktadır. Bölgesel ve uluslararası boyutta bu tarz geniş kapsamlı çalışmalar kurumumuz tarafından sağlanmaya devam edilecektir.

Kerim Yıldız

İcra Kurulu Başkanı

Demokratik Gelişim Enstitüsü

Türkiye siyasi geleceğine dair ilk önemli adımı, başkanlık sistemini getiren, kuvvetler dengesini ve devlet kurumlaşmasının temelden etkileyen 2017 Anayasa değişikliğiyle atmıştı. İlk seçimlerle birlikte devreye girecek değişiklikler referandumda yüzde 51,5 ile onaylanmıştı.

İkinci önemli adım 14 ay sonra, 24 Haziran 1998 tarihinde, parlamento seçimleri ve başkanlık seçimleriyle atıldı. Bu seçimler, girilecek yeni döneme ilişkin nihai bmeşruiyet hükmü verecek olması itibarıyla özel bir önem taşıyordu. Bunun göstergesi Türkiye'nin yoluna Cumhur ittifakı (AKP-MHP) ve Erdoğan'la devam edip etmeyeceği sorusuna seçmenin vereceği yanıtı. Muhafif siyasi partilerin CHP, HDP, İyi Parti, SP gibi ezici çoğunluğunun başkanlık rejimine karşı oldukları, cumhur ittifakının asayiş politikalarına, Erdoğan merkezli bir iktidar kişileşmesine, OHAL uygulamalarına, yargının siyasallaşmasına tepki duydukları dikkate alınırca, 24 Haziran seçimleri siyasi dengeler açısından da kritik bir öneme sahipti.

24 Haziran 2018, 16 Nisan referandumdan sonra başkanlık düzeni ve Erdoğan yanlıları için ikinci siyasi onay günü oldu. Erdoğan başbakanlık seçimlerini ilk turda, en yakın rakibi CHP temsilcisi İnce'ye yüzde 22 puan gibi büyük bir fark atarak, yüzde 52,5 oy oranıyla kazandı. Cumhur ittifakı da yüzde 53,7'lik oy oranıyla (AKP: 42,6, MHP: 11,1) parlamentoda çoğunluğu elde etti. Ancak en yakın rakibi CHP'ye yüzde 20'ye yakın fark atmasına rağmen, 24 Haziran AKP'nin yüzde 42,5 ile en az oy aldığı seçimlerden birisi oldu. Ne var ki, Erdoğan'ın başarısı ve yükselişi ile AKP'nin kısmi gerileyişi birbirini dengelediler.

Bu dengeleyici unsurlara Cumhur ittifakının AKP ve MHP'nin konjonktürel birlikteliğinin ötesinde, ideolojik yönler içeren dönemin iktidar bloğunu ifade etmesini eklemek gerekir.

Seçim sonrası dengeler, Türkiye'nin genel siyaseti, muhtemel gidişatı, Kürt meselesi gibi kritik sorunları açısından ne ifade ediyor? Bu soruya yanıtı seçimlerin sosyolojik ve politik göndermelerinden hareketle vermek gerekir.

I. SEÇİM SONUÇLARI SOSYOLOJİK AÇIDAN NEYE İŞARET ETTİ?

İlk göze çarpan gerçek sosyolojik-kültürel kökleri derin olan bir kutuplaşmanın kesinleşmesi ve konsolide olmasıdır. 1990'lı yıllardan beri ülkeye egemen olan seçim coğrafyası, bu seçimlerde de üç farklı dokunun varlığını ve bölgesel yoğunlaşmasını teyit etmiştir: Batı'nın kıyı bölgelerinde ve Türkiye'nin Avrupa'sında (İstanbul hariç) seküler-modern eğilim, Güney Doğu'da Kürt temsilini ve sorununu öne çıkaran siyasi davranış, Kuzey'den Güney'e ve Anadolu'nun orta bölgelerine egemen olan muhafazakar-dindar-milliyetçi alan. Bu alan ya da kesimler arasında yapısal-tarihsel ortaklıklar olmakla, konjonktürel kesişmeler oluşmakla birlikte, her biri ayrı bir beklentiye öne çıkarmakta ve varoluş biçimine işaret etmektedir.

Demokrasinin yükseldiği, toplumsal kesimler arasında köprü kurma ya da sentez üretme politika ve iddialarının öne çıktığı dönemlerde söz konusu kesişmeler ve ortalıklar artmakta, kesimler ve kimlikler arası geçişler görece olarak çoğalmakta, hatta kimlikler ve kesimlerin ara noktalarında çeşitli alan ve yeni grupların oluşma ihtimali belirmektedir. Doğal olarak bu dönemler, toplumsal-kültürel kimlik ile birey arasındaki ilişkiyi kısmen gevşetmektedir. Türkiye bunun örneklerini 2003-2013 arasında yoğun bir şekilde yaşamıştır. Buna karşılık sertleşme ve çatışma dönemlerinde, sentez yerine kimlik politikalarının öne çıktığı evrelerde temas ve geçişler en aza inmekte ve güvensizlik dalgaları içe kapanmayı beraberinde getirmektedir. 24 Haziran seçimlerinin sonuçları, oranları, oluşturduğu bölgesel ayrışma ve seçim coğrafyası veri alınacak olursa, (örneğin Güneydoğu'da ortaya çıkan diğer faktörlerin belirlediği önemli sapmalar bir kenara koyulursa) Türkiye'nin böyle bir dönemi soluduğu söylenebilir.

2007'den itibaren yapılan genel seçim sonuçları bu durumu başka bir açıdan da teyit eder. Cumhuriyet ittifakı oylarını geriye doğru işletirsek, AKP-MHP'nin 2007, 2011 ve 2015 Kasım seçimlerindeki toplam oyları sırasıyla, yüzde 61, yüzde 63, yüzde 61 iken, ise 2018 parlamento seçimlerinde ancak yüzde 54 oy aldılar. 7 ila 9 puanlık gerileyişin ana nedeni farklı kültürel kesimlerden özellikle AKP'ye gelen destek oylarının kendi mahallerine geri dönmüş olmaları, kesimler arası bölgeleri ve kimlik dışı bireysel seçmen davranışlarının azalmış olmasıdır.

Bu konuda bir diğer ve daha belirleyici olan husus, muhafazakar seçmen kitlesinin ekonomik ve siyasi girdilerle farklılaşan ve heterojenleşen sosyal ve ekonomik yapısına rağmen homojen siyasi davranışa devam etmesidir.

Nasıl?

Önce şu tespiti yapmakta fayda var: Türk toplumsal-siyasal hayatının belirleyici özellikleri arasında, son seçim coğrafyasının da ortaya koyduğu gibi, topluluklar ayrışması ve topluluklar içi gerilim ve hiyerarşi yer alır. Siyaset bu çerçevede, parçalı, ancak birbirini tamamlayan bir şekilde üç ayrı alan ya da düzeyde karşımıza çıkar.

İlki yukarıda altı çizilen topluluklar arasındaki kesişmeleri, karşılaşmaları, rekabetleri, yarışmalar o oranda etkileşimleri içeren toplumsal alanlar, kamusal sahalar üzerine oturan, yapılan ulusal düzeydeki siyasettir. Ulusal siyaset sahası görece olarak kırılğan, dönemsel olarak etki kazabilen, demokratik gelişmelere bağımlı bir yapıdadır.

İkincisi kesimler ve topluluklar arası gerginliklere endeksli siyaset ya da siyasi alandır. Türk-Kürt, Alevi-Sünni, seküler-dindar tipi başat kültürel grup ayrışmaları ve gerginlikleri, sınıfsal ayrışmalarla üst üste oturarak ülkenin ana çatışma eksenlerini oluşturur. Ana çatışma eksenlerinin farklı kültürel kesimler

veya değer sistemleri arasında, etnik saiklere ve yaşam biçimine endeksli politik tasavvurlar arasında olması, ülkenin temel siyasi farklılaşmasını da izah eder.

Üçüncü siyasi alan topluluklar-kesimler içi sınıfsal katmanlar, ayrışmalar, hiyerarşileri kapsayan siyasi saha ve siyasettir. Bu siyaset tarzı toplulukçu toplumsal dokuda, farklılaşma ve değişme ağırlıklı düzeylerinden birisi olarak siyasetin önemli ve belirleyici kalemlerinden birisini ifade etmektedir. Bu siyaset, kesimler arası siyasetin kültürel nitelikli yapısına oranla önemli ölçüde sınıfsal nitelik taşır, kesim içi ayrışmalar, paylaşımlarla, dengelerle karşımıza çıkarlar. Kimlik gruplarının dönemsel girdilerden, iç ve dış değişim faktörlerinden etkilenmesiyle hareket geçerler.

Türk siyaseti bir bakıma bu üç alanın cüzünden oluşur. Farklı gruplar arasındaki çatışma eğilimi ne denli değişim ve tepki evrelerinin kökünde yatan tarihsel bir belirleyen ise, gruplar içi ayrışma ve dinamizm, değişim süreçlerinin en güçlü ve alt katmanını oluşturur. Türk siyasi tarihinde CHP'nin içinden DP'nin, RP'nin içinden FP ve AKP partinin doğması, bu doğumun içerdiği sosyolojik-sınıfsal-ekonomik unsurlar bu dinamizmin tipik örnekleridir.

Siyasetin kimlikler arası ve kimlikler içi ilişkileri içeren bu iki alanı ulusal nitelikli siyasette, etkileşim sahalarında, ortak alanlarda görünür hale gelir. 24 Haziran 2018 seçimleri de özellikle muhafazakar ve Kürt seçmen açısından bu çerçevede okunabilir nitelikler taşımaktadır.

Muhafazakar kitle

Nitekim bir süredir, özellikle 2015 Haziran seçimlerinden itibaren AKP kitleleri üzerine yapılan araştırmalar, bir ayrışmaya işaret ediyordu. 15 yıllık AKP dönemi geleneksel merkez sağ kesimlere dini bir enjeksiyon etkisinde bulunmuş, bu kitlenin dönüşmesine önemli ölçüde yol açmıştı. Ancak bu oranda ve ekonomik-sosyal politikaların alan genişletici etkisiyle, bu kesimde doğal bir heterojenleşme yaşanmıştı. Bu durum siyasi-değersel, hem sınıfsal sonuçlara yol açtı. Bunun sonuçlarından birisi, bir süredir İslami kesimin daha eğitimli grupları, zengin ve burjuva tabakaları, üst orta sınıfları, ideal olarak ve dindar bir varoluş için yerel ve evrensel değerler etkileşimini, Batı dünyasıyla ekonomik entegrasyon talebini gözle görünür biçimde öne çıkarmaya başlaması oldu. Ve yeni bir siyasi hassasiyet üremeye başladı. Bu kesim AKP yönetiminin, daha doğrusu Erdoğan'ın tercih ettiği içe kapanmacı ve otoriter siyasi istikametten rahatsızlık duymaya başladı. Abdullah Gül, Ali Babacan, Ahmet Davutoğlu, Bülent Arınç, Ömer Dinçer gibi partiden ayrılan veya tasfiye edilen kurucular, bu rahatsızlığın sessiz siyasi simgeleri olarak tanımlanabilir.

Bu tablonun 1990'ların sonlarında ortaya çıkan RP'nin içinden FP-AKP'nin doğmasına yol açan dönemdeki baskın sınıfsal dalgalanmalar, iddialar ve aktörler üzerine oturduğu elbette söylenemez. Ancak benzer istikamette kısmi bir hareketlilik olduğunu da muhakkaktır.

Muhafazar memnuniyetsizliğin kitlesel olarak ilk ciddi biçimde yansıması 2015 Haziran seçimlerinde olmuştu. AKP, bu seçimlerde 9 puan kaybederek yüzde 40'a düşmüş ve ilk kez parlamentoda çoğunluğu elde edememişti. Özellikle MHP lehine kaybedilen oylar, hükümet kurulamaması üzerine yapılan zorunlu Kasım 2015 seçimlerinde geri geldi. Geri dönüşün nedenleri arasında istikrarsızlık korkusu ve muhafazakar kesimin Erdoğan iktidarıyla elde ettiği maddi-hukuki kazanımları, imkan kanallarını kaybetme endişesini bulunduğu söylemek yerinde olur.

2018 seçimleri öncesi, sonuçları belirleyecek en önemli unsur, pek gözlemci ve araştırmacı tarafından bu hareketlilik olarak değerlendiriliyordu. 2016 darbe girişimi sonrası yönetimde keyfileşme ve otoriterleşmenin derinleşmesi, ekonomi yönetiminin piyasa ekonomisi kurallarıyla karşı karşıya gelmesi gibi unsurların, AKP'yi 2015 Haziran oranlarına çekmesi bekliyordu. Abdullah Gül ve Ali Babacan'ın muhalif cephenin adayı olmaya hazırlanmaları, bu yöndeki arayışlar, temel olarak muhalefetle memnuniyetsiz muhafazakar kesimin bir araya getirme, bu kesimin siyasallaşmasına vesile olma niyeti taşıyordu.

Bu açık siyasallaşma gerçekleşmedi, ancak yine AKP, 2015 Kasım seçimlerine oranla 7 puanlık bir kayba uğradı. AKP'nin son seçimlerde aldığı yüzde 42,6'lık oy oranı 2015 Haziran seçimlerinden (yüzde 40,9) sonra aldığı en düşük oy oranı oldu. Bu tablonun muhafazakar dünyada yaşanan bir ayrışmayı temsil ettiğini söylemek yanlış olmaz. Bununla birlikte ayrışma parçalı siyasi yapının gelenekleri ve sınırlarını aşmamıştır. Nitekim, AKP'den kaçan muhafazakar seçmen bireysel davranış ve tercihlerden çok kimliksel mülahazalarla hareket etmiş görünmektedir. Söz konusu seçmen AKP karşısında olan siyasi partilere yönelmemiş, en uzak adres olarak, geleneksel seçmenin hatırı sayılır bir kısmını İYİ Parti'ye kaptıran MHP'yi seçmiş ve cumhur ittifakının içinde kalmıştır. Başkanlık seçimlerinde ise her şeye rağmen Erdoğan'ı tercih etmiştir. Nitekim güvenilir bir araştırma sitesinde yayınlanan önemli ve ayrıntılı araştırmada şu tespitler yer almaktadır: "Kasım 2015 Seçimleri'nde MHP'ye oy veren seçmenin sadece üçte biri tekrar MHP'ye oy verdi. Yarısından çoğu ise 2018 seçimlerinde İYİ Parti'yi destekledi. Buna karşın MHP'nin oy oranlarında 2015 Kasım'a göre bir düşme olmamasının sebebi ise 2015'te AK Parti'ye oy veren seçmenlerinin neredeyse yüzde 15'inin 2018'de MHP için oy kullanmış olması."¹

Sonuç olarak dindar kesim içindeki ayrışma siyasallaşmamış, kimlikçi tutum, muhafazakar seçmenin 2015 Kasım seçimlerindeki geri dönüş gerekçeleri benzer saiklerle tekrar devreye girmiştir. 2018 seçimlerinde genel seçmen davranışı, son tercihte kesimler içi gerilimlerden, ekonomik sorunlardan

---

¹ <https://www.gazeteduvar.com.tr/gundem/2018/07/02/haziran-2018-secim-analizi-ve-oy-gecisleri/>

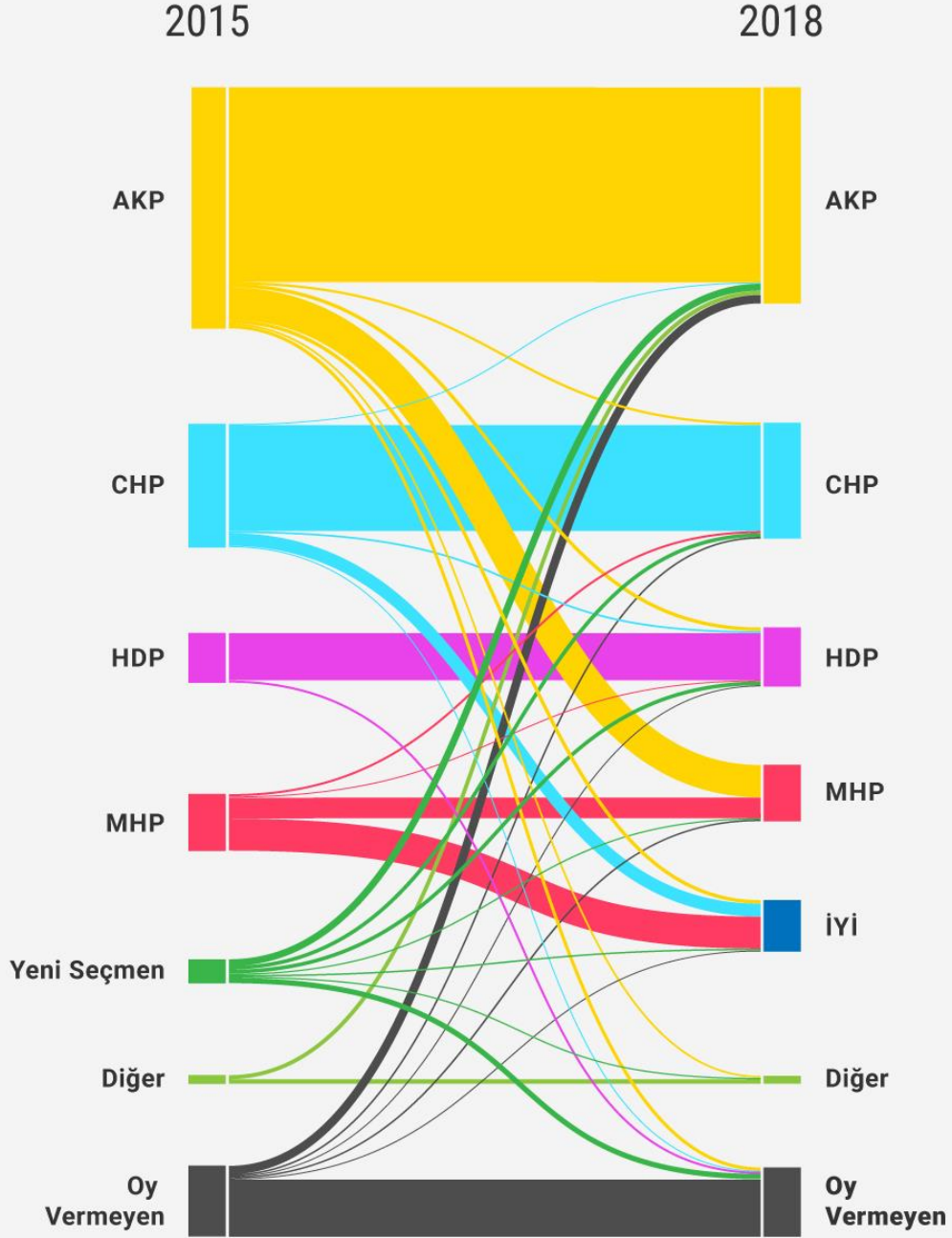
görece azade kalmıştır. Muhafazakarlar açısından konum koruma, istikrar, yeni muhafazakar cumhuriyetin fikrinin cazip yönleri öne çıkmıştır. Buna karşılık AKP, muhafazakar dünya dışından aldığı oyları iyice kaybetmiştir. Kutuplaşmanın kesifleşmesi ve iki cephenin oranların yaklaşmasının nedenlerinden birisi budur.

Kutuplaşmada belirleyici unsur sadece yönetim biçimi kadar, modern ve muhafazakar cumhuriyet projelerinin, her birinin açtığı klientelist ve partizan kanalların karşı karşıya gelmesidir.

Bu çerçevede seçimlerin sosyolojik anlamda ikinci sonucu kutuplaşma kadar kimikleşme eğiliminin derinleşmesidir. Aşağıdaki tablo bu kimliksel bloklamaı anlamak bakımından önem arz etmektedir.

Oy Geçişleri 1 Kasım 2015 – 24 Haziran 2018

100.000 altı geçişler gösterilmiyor.

HDP seçmeni

Seçimlerin dikkat çekici yönlerinden birisi HDP'nin Güneydoğu'da aldığı oylarla karşımıza çıkmaktadır.

Önce birkaç hatırlatma yapmakta fayda var.

- Kürtlerin yoğun yaşadığı Doğu ve Güneydoğu bölgesinde iki büyük seçmen davranışı geleneği bulunmaktadır. Muhafazakar-dindar gelenek 2003 sonrası oylarını AKP'ye vermektedir. Milliyetçi-seküler geleneğin adresi Kürt hareketinin partileri olmuştur.

- Bu iki gelenekten Kürt hareketi genel olarak bir adım öndedir. Van, Tunceli, Şırnak, Siirt, Muş, Mardin, Hakkari, Diyarbakır, Batman, Ağrı gibi illerde HDP'nin oy oranı yine genel olarak her seçimde yüzde 60 ila 80 arasında değişmektedir.

- İki blok arasında oy geçişleri sınırlı olmakla birlikte her zaman mümkün olmuştur. Geçişler genellikle devletin Kürt politikası ve PKK'nın izlediği stratejiye verilen tepkilerle ilgili karşımıza çıkar. Örneğin PKK'nın 2015 Temmuz ayında başlattığı kent ayaklanmaları veya Hendek siyaseti bölgede HDP'nin oyları Haziran ve Kasım 2015 seçimleri arasında yüzde 5 puan geriyeye çekmişti.

- 2015 genel seçimlerini takiben, özellikle 2016'da OHAL'in ilan edilmesinden itibaren en büyük faturayı ödeyen Kürt siyasi hareketi olacaktır. Kürtlerin yönettiği seçilmiş belediyelerin tümüne kayyumlar atanmış, HDP milletvekillerinin yüzde 20'si tutuklanmış, sivil toplum örgütleri kapatılmış, Kürt sorunuyla kurulan siyasi ve entelektüel temaslar önemli ölçüde kriminalize edilmiştir. Diğer taraftan Irak Kürt Bölgesi'nin bağımsızlık referandumu sırasında ve Afrin operasyonunda hükümet Kürt hareketi üzerinden, Kürtlerle ilgili tahkir edici bir söylem kullanmış, bu tutum bölgede tepkiyle karşılanmıştı.

Bu sınırlar ve son hususta belirtilen koşullar altında gözlemci ve uzmanların özellikle 2018 milletvekili seçimleriyle ilgili beklentisi hükümete tepki ve HDP'ye destek istikametindeydi.

Ancak ortaya tersi bir tablo çıktı, Kürt illerinde HDP oyları önceki seçimlere oranla önemli ölçüde düştü. Şırnak'ta yüzde 13, Hakkari'de yüzde 11, Diyarbakır'da yüzde 6 puanlık gerileme bunun göstergesidir. Bu düşüşün ana nedeni olarak HDP seçimleler katılmama eğilimi olarak gösterilmektedir. Güneydoğu'da 2015'te HDP oy veren kitlesinin yüzde 5'i sandığa gitmemiştir.

Bu veriler göstermektedir ki, HDP'nin yüzde 10'luk barajı geçmesi Batı'nın büyük kentlerinden gelen stratejik oylarla, HDP'nin ulusal baraja takılmasını ve bunun AKP'ye yaramasına istemeyen, HDP'ye oy vermemiş seküler seçmenler desteğiyle mümkün olmuştur. Nitekim HDP oylarını büyük bir seçmen kitlesinin bulunduğu İstanbul'da yüzde 2, Ankara'da yüzde 3 oranında arttırmıştır.

İLLER	24 HAZ. 2018 OY	24 HAZ. 2018 MV.	1 KASIM 2015 OY	1 KASIM 2015 MV.	7 HAZ. 2015 OY	7 HAZ. 2015 MV.
Adana	13,50	2	11,92	1	14,56	2
Adıyaman	15,40	0	14,31	1	22,63	1
Ağrı	62,20	3	66,80	3	76,91	4
Ankara	06,40	1	04,43	1	05,57	1
Antalya	10,01	1	05,89	0	07,24	1
Batman	62,10	4	66,81	3	71,40	3
Bingöl	26,80	1	29,15	1	40,52	1
Bitlis	42,50	1	48,60	2	59,46	2
Bursa	05,70	0	04,13	0	05,51	1
Diyarbakır	65,50	9	71,32	9	77,73	10
Erzurum	12,00	0	12,32	0	17,84	1
Gaziantep	11,90	1	10,66	1	15,32	2
Hakkari	70,00	2	81,96	3	84,91	3
Hatay	11,00	1	07,06	0	06,89	0
Iğdır	44,20	1	51,72	1	55,92	2
İstanbul	12,70	12	10,27	7	12,60	11
İzmir	11,50	2	08,89	2	10,54	2
Kars	31,90	1	34,20	1	43,46	2
Kocaeli	11,40	1	05,52	0	07,37	1
Mardin	59,30	4	67,02	4	72,06	5
Mersin	16,90	2	15,04	1	17,90	2
Muş	54,50	3	60,63	2	70,18	2
Siirt	39,00	2	57,20	2	64,79	2
Şanlıurfa	28,90	4	28,18	3	38,03	5
Şırnak	70,20	3	83,73	4	83,89	4
Tunceli	51,00	1	54,85	1	60,00	2
Van	59,30	5	64,26	6	73,59	7
Ardahan	23,40	0	22,18	0	30,37	1
TOPLAM	33,57	67	35,68	59	40,97	80
600 Vekil Olsaydı	33,57	67	35,68	64	40,97	87

Bu tablo ilk bakışta bir paradoks oluşturmaktadır. Paradoksun açıklamalarından birisi şüphe yok ki, yukarıda altı çizilen topluluk içi siyasi alan ve ayrışma geleneği üzerinden mümkündür. Bu açıdan temel faktörün Kürt hareketinin mevcut yapısı ve stratejisi ile bölgenin yenilenen sosyo-ekonomik dokusu arasındaki artan orandaki uyumsuzluk olduğu söylenebilir. Gerçekten de, yıllar süren çatışmanın, ürettiği göç ve sonuçları bir yanda, AKP'nin büyüme ve bölge politikaları kentsel bir birikme öte yanda, orta sınıf, üst orta sınıfların belirginleşmesini tahrik etmiştir. Bu sınıfsal yapı ile yoksul ve köylü hareketi üzerine oturan, şiddeti ayrıcalıklı araç olarak kullanan Kürt hareketi arasındaki kısmi ama derin bir gerginliği göstermekte, Kürt siyasi alanında henüz filizlenmemiş bir çoğulculuşma eğilimine işaret etmektedir.

Ancak unutmamak gerekir ki, madalyonun sadece bir yüzünü oluşturmaktadır. Kürt kamuoyu bunun dışında aidiyet-Kürt arasındaki taşıyıcı ilişki ve bölgedeki gelişmeler başta olmak üzere pek bir çok dalganın etkisini altındadır.

Toplu olarak ifade edilecek olursa, seçim sonuçlarının siyasal soyalojisi açısından özeti şöyledir:

1. Sağ seçmenin iç ayrışmalarına rağmen AKP eliyle ve MHP desteğiyle oluşan “muhafazakar cumhuriyet”, “öz kimliğine dayalı tarih felsefesi ve sistem inşası” arayışına verdiği bilinçli ya da zorunlu destektir.
2. Kürtlerin bir bölümü bu hassasiyeti destekler görünmektedir. Diğer bölümü ise kendi içinde ayrışsa da ama milli duygu siyasetinden kopmadan kimlikçi bir hatta ilerlemektedir.
3. Batılı değerlerine yakın seküler modern eğilimli muhalefet, ulusal çizgide yer alan Kürtler ve tedirginlerle birlikte muhafazakar kesime yakın demografik ağırlığa sahip olmakla birlikte onlara oranla son derece dağınık, tepkisel, edilgin bir siyasi varoluş içindedir. Bu durum, proje, vizyon, politika eksikliği tarafından beslenmektedir.

I. SEÇİM SONUÇLARI VE İLK BAŞKANLIK TASARRUFLARI SİYASİ AÇIDAN NEYE İŞARET EDİYOR?

24 Haziran 2018’in çifte seçiminin siyasal açıdan en önemli sonucu, “sağcılaşma, otoriterleşme, siyaset karşıtlığı, milliyetçilik” dörtlüsü üzerine kurulu bir gidişi onaylaması ve toplumsal meşruiyetini artırmasıdır.

DPI için yazdığım Mayıs 2018 tarihli “Türkiye’nin Siyasi Topografyası”² başlıklı değerlendirmede, iktidar cephesinin ideolojik anlayışını ve siyasal gidişatın temel kalemlerini büyük sağ temalara geri dönüş çerçevesinde ele almıştım. Bu temalar o raporda şu şekilde tanımlanmıştı: “Birincisi beka endişesini mutlaklaştıran, iç ve dış düşmanlara karşı öncelikli ve sürekli seferberliğe dayanan, içe kapanmayı ve güvenlik politikalarını meşrulaştıran, militer değerlerle bezenmiş bir milliyetçiliktir. Bu milliyetçiliğin ilk özelliği toplumsal talepler-siyasi kararlar etkileşimine set çeken, farklılığı, tartışmayı ve itirazı kriminalize eden bir siyaset karşıtlığını beslemesidir. (...) İkincisi, siyasal arzın toplumsal talep üzerine plebisiter yollarla kurduğu hükümlanlığa ve güçlü devlet söylemine endeksli kişiselleşmiş bir merkezîyetçiliktir. Beraberinde, çoğunlukçuluğu, ona bağlı olarak liderin şahsında temsil edilen bir milli irade anlayışını getirmektedir. Üçüncüsü, Türk sağının hakim zihniyet damarını oluşturan, kendine haslık fikrinin hem söylemde hem siyasal pratiklerde yeniden aktive olmasıdır. Günümüz Türkiye’inde ‘milli ve yerli olma’

---

² <http://www.democraticprogress.org/news/assessment-report-by-ali-bayramoglu-a-survey-of-turkish-politics-spring-2018/>

formülüyle ifade edilen, eski dönemlerdeki kullanımlarına oranla, kültürel düzeyde İslami değerleri ve aidiyeti bir adım öne çıkaran bu söylem, milliyetçi ve dindar köklere uzanan tarih felsefesi ve buna uygun düzen arayışının taşıyıcı unsurlarından birisi haline gelmiştir. Dördüncü kalem, soğuk savaş günlerinden askeri vesayet ve darbe dönemlerine değin Türkiye'nin siyaset ve yasa hayatının temel parçası olan, tehdit ve tehlike söylemidir. Bu söylem, güvensizlik-şüphe-tedbir üçlüsünü, siyasi bakışın, siyasi iklim ve kararların belirleyicisi kılmaktadır. Muhayyel bir dış ve iç düşman tanımı, özgürlüklerin sınırlandırılmasında etkin rol oynamakta, yargıyı siyasallaştırmakta, tek doğru anlayışını ve güvenlik fikrini öne çıkarmaktadır." Bugün bu istikamet seçim sonuçlarıyla birleştirildiği oranda, altı çizilmesi gereken bir husus da, iktidar söylemi ve cumhur ittifakı üzerinden, Kürt meselesinden ekonomiye tartışma, etkileşim, ifade imkanlarını sınırlayan tek doğrulu ya da monolitik bir tutumun kazandığı güç, zaman ve meşruiyettir.

Bu ittifakın kurucu siyasi partilerinin iç söylem ve yapıları da bu siyasi iklimle uyumludur. AK Parti'ye parti içi dengeler açısından bakıldığında tek adam düzeninin iyice kurumlaştığı bir yapı karşımıza çıkar. Bu tablo bir yandan bu siyasi partinin özgürlükçü ve liberal boyutunun devre dışı kalmasını ifade etmekte, diğer yandan bir kolektif hareket olarak ortaya çıkan AK Parti'nin bu özelliğinin büyük bir yara almış olduğunu göstermektedir. Erdoğan'ın getirdiği yeni anayasal yapı ve kurumlaşma modeli de bu yönde devlet ve parti ilişkilerini iç içe sokan bir yapıya kavuşmuştur.

MHP ise, devlet merkezli milli güç politikalarını ve tavizsiz tek kültürlü bir yapıyı temel alan, bu anlamda Türkiye'de aşırı sağ temsil eden bir harekettir. MHP'nin geleneksel siyasi stratejisi 3 unsur üzerine kurulu olmuştur: 1)Devlette ve iktidar kompozisyonlarında etkinlik. 2)Devleti tehlikede hissettiği an devlet partisi refleksi göstermek. 3) Tartışma/çok kültürlülük/çoğulculuk karşısında tek doğruyu ve siyaset karşıtı bir pozisyonu toplum ve siyaset düzeyinde sürekli canlı tutmak. Nitekim Kasım 2015 sonrası MHP'nin AK Parti'yi desteklemesine iç siyasi sıkıntıları ve yaşadığı oy kaybı kadar hükümetin izlediği şahin Kürt politikası vesile olmuş, iki parti arasında anti-Kürt bir yakınlaşmaya zemin hazırlamıştı. 2016 darbe girişimi, Gülemlerle başlayan tüm diğer muhalif katmanlara sirayet eden tasfiye ve tedbir politikaları ilişkiyi derinleştirmişti. Seçim kampanyası ve seçim sonrası vurgular da aynı istikamette devam etmiştir.

İlk kabine

9 Temmuz 2018 tarihinde açıklanan ilk başkanlık kabinesi de bu istikameti pekiştiren bir görüntü vermiştir. Bir önceki dönemin asayişçi ve otoriter politikaların iki önemli ismi, Erdoğan'a sadakat ve biat konusunda yüksek performansa sahip olan İçişleri Bakanı Süleyman Soylu ve Adalet Bakanı Abdülhamit Gül yerlerini korudular. Genelkurmay Başkanı Akar Savunma Bakanı yapıldı. Bunlara dışişleri bakanı

Mevlut Çavuşoğlu da eklendiği zaman, devletin savunma, adalet, içişleri ve dışişleri gibi temel kurucu işlevleri üzerinden yeni iktidarın siyasi dokusu siyasi tutum açısından önemli bir süreklilik içinde az çok tanımlanmış oldu. Hazine ve Ekonomi bakanlıklarının birleştirilmesi ve Erdoğan'ın damadı Albayrak'a teslim edilmesi de kabineyle ilgili başka bir açıdan önemli bir gelişmeydi. Bu durum bir yandan Erdoğan'ın aile üzerinden kurduğu sıkı denetim ilişkisi, piyasa sahasına doğrudan müdahalesi olarak algılandı, diğer taraftan AKP bünyesinde süregiden ekonomi politikaları konusundaki ayrı iki sestten birisini tümüyle kıstı. Parlamenter düzenin son AKP kabinesinde yer alan, piyasa ekonomisi kurallarını temsil eden Mehmet Şimşek, Naci Ağbal gibi isimler parti dışında, piyasa ekonomisi kuralları ise oyun dışında bırakılıyordu. İlk çıkan başkanlık kararnamesiyle Merkez Bankası Başkanı'nın kurum içinden gelme zorunluluğunun kaldırılması ve görev süresinin kısaltılması, faizin enflasyonun nedeni olduğuna dair yerleşik Erdoğan tutumu, zorlama büyüme politikalarında ısrar, piyasa kurallarına ve uluslararası kurumlarına meydan okuyan bir ekonomik politikayı devreye sokuyor, bu durum kurumsal işleyişten çok kişisel işleyişe kayışa dair önemli bir örnek oluşturuyordu.

Parlamenter denge

Türkiye başkanlık düzenine geçmiş ve yasama organının gücü oldukça sınırlanmış olsa da, temel hak ve özgürlükleri ilgilendiren yasama faaliyetinde, bütçe denetimi gibi konularda hala kritik yetkilere sahip olan parlamentoda oluşan yeni denge hem fiili hem sembolik açıdan önem taşımaktadır.

600 üyeli meclisin 4 kişi bakan seçilerek milletvekili vasfını kaybetmesi sonrası güç dağılımı şöyledir: AKP: 290 milletvekili, MHP: 50 milletvekili, BBP: 1 milletvekili olmak üzere Cumhur ittifakı 341 kişiyle yüzde 57'lik bir çoğunluğa sahiptir. Sandalyelerin yüzde 43'ünü elinde bulunduran muhalefet sırasıyla CHP 144 milletvekili, HDP 67 milletvekili, İyi Parti 41 milletvekili, SP ve DP 1'er milletvekiline sahip bulunmaktadır. Yürütme ve yasama gücü üzerinde cumhur ittifakının siyasi tekeli söz konusudur ve bu tekel güçlü sağ bir siyasi ağırlık tekabül etmektedir. Ayrıca muhalefet cephesinde yer alan, merkezi doldurma iddiası taşıyan olan İyi Parti'nin bu ağırlıkla ilgili durumu da tartışmalıdır. Ülkücü-merkez sağ karışımı bir siyasi parti olan İyi Parti'de bu iki grup arasında yeni bir kimliği ifade eden sentez ürememiştir ve ülkücüler sayısal ve söylemsel olarak partiye hakim görünmektedir. Kürt meselesi konusunda en az AKP ve MHP kadar sert ve siyaset karşıtı bir pozisyona sahip olan İyi Parti, bu ve benzer açılardan iktidar ittifakı ve muhalefet arasında bir noktada yer almaktadır. Kürt meselesi ve HDP'yle ilişkiler konusunda tutumu parlamentodaki sağ görüntüyü daha kesif hale getirmeyi vadetmektedir.

Seçimin bu siyasi sonuçlarına, bunların bir tür tamamlayıcısı olarak eklenmesi gereken önemli bir seçim sonrası girdi, 2017'de onaylanan, fiili kuvvetler birliği, parti-devlet bütünlüğü, lider rejimi üzerine kurulu yeni anayasal düzenin, 2018 seçimleriyle start almasıdır. Bu durum, seçim sonuçlarını resmi ilanın takip

eden ilk günde başlayan, Türk devlet yapısını, devlet-toplum ve siyaset-devlet ilişkileri ve yapılanmasının kurumlaşma hamlesine yol açmıştır. Devletin yeni teşkilat yasası kanunu başkanlık kararnameleriyle şekillendirilmiştir. Yeni bakanlık yapılarından, devlet bağıllık ve yetki-sorumluluk ilişkilerine asker-sivil idari bağımlılık yapısına, Merkez Bankası başkanının konumundan, bir çok tayin ve atama kuralına değin ana işyeyiş mekanizması temelinde değıştırilmiş, parlamento denetimi olmadan atanacak ve başkanla gelip başkanla gidecek bürokratların sayısı önemli ölçüde arttırılmış, bakanlık müsteşarlıkları ilga edilmiş ve kurumsal süreklilik yerini mutlak kısa dönem siyasi irade ilkesine bırakmıştır. Devlet yapılanmasında başkan etrafında kümelenen bir yapıya geçilmiştir. Yeni yapının göze çarpan ilk belirleyici özellikleri şöyle sıralamak yanlış olmaz.

- Kurumsal balans sisteminin siyasi irade lehine alan kaybetmesi ve siyasi iradenin tek elde güç yoğunlaşması üzerinden yapılandırılması,
- Siyasi iradenin ve siyasetin tüm diğer alanlar ve yapılar karşısında hükümranlığının inşa edilmesi, bu çerçeve kurumsal ve sektörel özerk alanların sınırlandırılması veya geri çekilmesi,
- Devlet-siyaset ayrımı üzerine temellenen geleneksel yapının tümüyle ortadan kaldırılması,
- Dışişleri Bakanlığı, Silahlı Kuvvetler, Merkez Bankası örneklerinde olduğu gibi personel yapısının tanımından, mesleğe giriş ve meslekte yükselme ölçütlerine değin yerleşik geleneklerin, kurumsal teamüllerin kaldırılması,
- Tüm karar süreçlerin her yönüyle doğrudan, parlamento denetimi olmadan, süzgeç kurumlar bulunmadan başkanlık yapısına ve başkana bağlanması.

Bu gelişmeleri yeni anayasal yapıya referansla düşünmek önemlidir. Hatırlatmak gerekirse, Eylül 2017 tarihli, “Anayasa Değişikliği Sonrası Türkiye’de Siyaset ve Kürt Sorunu” başlıklı çalışmada bu yapı konusunda şu değerlendirilme yapılmıştır: “Sistem halk tarafından seçilecek, yürütme gücünü elinde bulunduracak, yasama alanına müdahale, yargı alanını ise şekillendirme gücüne sahip cumhurbaşkanlığı (siyasi lider-şef) etrafında dizayn edilmiştir. Diğer bir ifadeyle yetki bakımından tüm anayasal yapılar cumhurbaşkanı karşısında hem güç kaybetmiş hem onun çatısı altında toplanmıştır. Yasamanın yürütmeyi denetim imkanları sınırlandırılmış, ayrıca cumhurbaşkanının sorumluluğa ilişkin mekanizmalar zayıflatılmıştır. Tarafsızlığı kalkan cumhurbaşkanı etkin, örgütlü çoğunluk partisinin aktif lideri olma imkanına kavuşarak, devlet-siyasi iktidar arasındaki mesafeler azaltılmıştır. Yargı gücü önemli ölçüde siyasi iktidarın denetimine girmiştir. Sonuç olarak, yeni kurumsal doku demokratik düzenlerdeki başkanlık sistemlerinin öngördüğü sert kuvvetler ayrılığı ilkeleri bir yana, adeta bir kuvvetler birliğini işleyişini öngörmüş, sistem üzerinde hegemonya kuran, kurallar açısında hareket alanı aşırı esnek ve geniş lider düzeni getirmiştir.”

Bu sonuç ve gelişmeler, daha doğrusu bu siyasi izlek, Türkiye’nin bazı sorunlarla karşılaşmasını kaçınılmaz kılmaktadır. Kaldı ki bunlardan ikisi seçimlerden sonra hızla devreye girmiştir. Hukuk devleti

ilkeleriyle, yargının bağımsızlığı ilgili eksiklikler önce tutuklu olan, sonra ev hapsi koşuluyla serbest bırakılan rahip tutuklu Brunson krizine dönüşmüş ve Türkiye-ABD ilişkileri az görülen şiddetle gerilmiştir. Benzer bir durum ekonomik alanda da başgöstermiştir. Piyasa ekonomisinin kimi kurallarına meydan okuyan Türk hükümetinin piyasayla karşı karşıya gelmesi altüst edici oldu. 200'ü önümüzdeki yıl ödenmek üzere 400 milyar dolar borcu olan Türkiye, ekonomisi ve siyasetiyle birlikte piyasalar karşısında "güven" sorunu üretince, bir miktar ABD'nin Brunson konusunda yaptırımların da tahrik sonucu, büyük bir kur şokuyla, TL'den kaçışla karşılaşmıştı. Dolar TL karşısında 6 ay içinde yüzde 50'lik bir artışa ulaşmış, bu Türkiye'nin ve özel sektörün ödenecek borçlarının TL üzerinden katlamış, ciddi bir maliyet enflasyonu riski üretmiştir. Bugün itibariyle bakıldığında Türk siyasi gücünün karşı karşıya bulunduğu sorunun rasyonel bir çerçevede algıladığı kuşkuludur. Beştepe ABD ve dolar krizini birbirine bağlamakta, TL'den kaçışı nedensiz ilan etmekte, Türkiye'ye, daha doğrusu Erdoğan'a karşı bir uluslararası bir komplo girişi olarak görmektedir. Bu çerçevede Batı karşısında alternatif arama iddiaları gündeme gelmekte, kendine has ekonomi modeli ima edilmekte, milli ve yerli vurgusunun ekonomik yönü dillendirilmektedir. Kamuoyu araştırmaları Erdoğan'ın kendisini destekleyen kitleyi bu tezlere ikna ettiği göstermektedir.

Bu çerçevede Türkiye bir kez daha krizin derinleşme ve otoriterleşmenin konsolide olmasıyla politika değiştirme ayırımında bulunmaktadır. Güçlü ihtimal konsolidasyon seçeneğidir. Bunun birlikte ekonomik krizin ne kadar derinleşeceği ve Türkiye'yi neye götüreceği dünden çok daha gerçek ve önemli bir soru olarak karşımızdadır.

Kürt meselesi başta olmak üzere Türkiye'nin pek çok sorununu ve onları çözebilecek muhtemel siyaset yollarını "ikili zemin" üzerinde, onların getirdiği sınırlar çerçevesinde değerlendirmek gerekir. Zeminlerden birincisi siyasi alanı daraltan, kurumsal nitelik kazanan otoriter siyasettir. İkincisi bu siyasetin karşı karşıya kaldığı krizler ve onun ürettiği kırılmalardır.

Zaman içinde yanıtı bulunacak ana soru aslında şudur: "Türkiye yeni anayasası ve siyasi gidişleriyle geleneksel otoriterleşme-demokratikleşme sarkaçlarından birisinin iniş ayağında mı bulunmaktadır? Yoksa kendi köklerine referans vermek isteyen kimliksel tarihi bir felsefe inşasının peşinde mi, dönüşü zor bir yolda mı ilerliyor?"